

מראי מקומות- סנהדרין ק"ד

והוא מה שהי' אברהם אבינו חפץ להיות לו זרע, לא להיות יורש עושרו ונחלתו, רק לכוונה שאמרנו, שישאר בעולם הגשמי מי שהוא עובד אלקים, ועי"ז הוי כאילו הוא בעצמו עובד. וע"כ שפיר אמרי' שיזכה האב בזכות הבן, אבל להיפוך אין סברא. והוסיף דמי שעושה צדקה או תפלה בעד מי שכבר מת, שפיר מועיל למת, ומה דאמרי' דמי שטרח בע"ש יאכל בשבת, היינו רק דבעד עצמו שוב אינו יכול לעשות כלום לאחר מיתתו, אבל מי שהוא עדיין חי שפיר יכול לעשות בשבילו.

(ד) **אבא לא מזכי ברא- הק' תוס' בסוטה (י: ד"ה דאיתי')**, הא מבואר התם דרוד הביא אבשלום לעזה"ב, ואיך עשה כן, הא אמרי' כאן דאבא לא מזכי ברא. ותי' דמשום דאבשלום נטל את שלו בעזה"ז, שנהרג במיתה משונה, הועילה לו תפלת אביו. ועוד תי', די"ל דמה דאמרי' דאבא לא מזכי ברא, היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים, אבל תפלה ודאי מועלת, ורוד התפלל על אבשלום.

(ה) **אין אברהם מציל את ישמעאל- הק' התורת חיים**, למה צריך ישמעאל הצלה, הרי הוא עשה תשובה, כדאי' בסוף פ"ק דב"ב. ודוחק לומר דהגמ' כאן פליג על הא דהתם, ובפרט דמצינו תנאים ששמם ישמעאל, וא"כ ק' לומר שיש מי דס"ל דלא עשה תשובה, והניח בקו'. ותי' העץ יוסף דלאו דוקא ישמעאל עצמו, אלא בזרעו קאמר.

(ו) **השתא דאתית להכי, אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו- פי' העיון יעקב**, כלומר, כיון דמסיק ברא מזכה אבא ולא להיפוך, א"כ א"א לומר דמפני שמוטל בין ב' צדיקים, שהרי יותם לא מזכה בנו אחז, אלא צ"ל משום כבודו של חזקיהו לבד הי'. אולם ע' ברש"י דלא משמע כן, שהרי כ' רש"י השתא דאתית להכי, דהיינו דברא מזכה אבא, לא תימא משום דכבשינהו לאפי', אלא משום כבודו של חזקי'. דהיינו, דרש"י הבין

(א) **מפני שמוטל בין שני צדיקים- פי' המהר"ל**, כיון שמוטל בין ב' צדיקים, לכך אינו נבדל מכלל ישראל דיש לכולם חלק לעזה"ב, שאילו לא הי' מוטל בין שניהם, ע"י חטאיו הי' נבדל מכלל ישראל.

(ב) **איכא דאמרי אוכלא דקצרי סחף ארישי- פי' העין אליהו**, דמצינו ד"רחיצה" הונח על מי שעשה תשובה, ויקבל שלא ישוב לכסלה עוד. והנה, מי שרוחץ היטב, אז יורחץ הצואה מכל וכל, אבל מי שזילף רק מעט מים אז קצת נרחץ, אבל לא יורחץ היטב מכל וכל. ולכן אמרו דאוכלי דקצרי סחף ארישי' וחלף, ר"ל שקצת זלף, ורק קצת עבר הלכלוך. ופירושו, דבעת שעבר לפני ישעי' הרחרר קצת בתשובה, אבל לא מכל וכל. וע"ע בבן יהוידע שכ' לבאר באו"א, ובתו"ד שם כ' דמה שאמר ישעי' צא לקראת אחז, היינו דאותיות אחר "אחז" היינו "בטח", לרמז שישכון לבטח לעולם הבא [וצ"ע בדיוק איך רמז לו זח].

(ג) **ברא מזכי אבא- ע' בשו"ת הרשב"א (חלק ה', סי' מ"ט)**, שהביא מה שהק' השואל, הא אמרי' מי שהכין בע"ש יאכל בשבת, וא"כ איך מהני זכות הבן לזכות האב. ועוד, איך אמרי' דאב לא מזכי ברא, הרי מזכירין תמיד זכות אבות, ומשה רבנו אמר זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב. וע"ש שהביא הא דאי' בחז"ל דהאב נותן הבשר וגידין, והאם נותנת אודם ושחור שבעין, והקב"ה נותן הנשמה. וא"כ, שכר בעזה"ז, שהוא גופני, נמשך מאב לבנים, וזהו מה שאנו אומרים להיטיב בניהם בזכות אבותם בעולם הגשמי. אבל מה שאומרים דברא מזכי אבא ואבא לא מזכי ברא, היינו בעולם הנשמות. והיינו, דכיון דהבן, אף דאמרי' דרק גופו חלק מן האב, אבל מ"מ הרי הוא מסובב מן האב, וע"כ מצווה הבן בכבוד ומורא האב, שהרי המסובב חייב לכבד להמסבב, אף שהמסובב הכרחי ולא רצוני. וא"כ, כשהוא מוליד בן צדיק, הרי נראה כאילו מסיבובו הוא עובד אלקים, שהוא הביאו לעולם להיות צדיק.

(י) **אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים, ודעתו לחזור אליה- פי' העיון יעקב, דבכה"ג חייב הבעל לתת לה מזונותיה, וכל צרכיה ופדיונה. אף גם ישראל, אף שהם בגלות, הקב"ה שומר עליהם בכל מקום שהם, ונעשים שרים לאדוניהם בכל דור ודור. ואינו דומה לאומות העולם, דהיינו דבמפלתם גם סר כחם ומזלם מן השמים.**

(יא) **עם קשה עורף, מאין אתם יודעין- פי' המהרש"א, עם קשה עורף אתם, שלא תהיו נכנעים בגלותכם, ומחזיקין אתם עדיין עצמיכם בנביאים או חכמים, שהרי א"א לדעת כל זה כי אם בנבואה או בחכמה נפלאה.**

(יב) **ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחמתו, וכו'- פי' המהרש"א, שאמר להם דאין אומה זו כאומה אחרת, אלא הקב"ה בחר בהם, ונתן להם מחמתו, ולכן אפי' כשהם בגלות, לא תשתכח מהן, שהרי נצחית היא.**

(יג) **אתם בכיתם בכי' של חנם, ואני אקבע לכם בכי' לדורות- פי' הבן יהודע ע"פ מה דאי' בחז"ל דאם הי' משה רבנו נכנס לא"י, לא הי' נחרב הבהמ"ק, ולא היו ישראל גולים. גם אמרו חז"ל במדרש דפטירת משה רבנו במדבר הי' בשביל גזרת דור המדבר, שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו ושם ימותו, ואין להם כניסה לא"י גם לאחר תחיית המתים. ולכן נפטר מרע"ה במדבר, כדי שיביאם לעתיד, נמצא בכי' של אותה הלילה סיבבה לדור המדבר שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו, וגם זהו סבה שנחרב בהמ"ק וגלו ישראל.**

(יד) **שכל הבוכה בלילה קולו נשמע- פי' המהרש"א, וא"כ, ודאי האוהב יהי' שומע הבכיי', כיון דלילה הוא, אבל מ"מ סיים הקרא אין לה מנחם מכל אוהביה. ומה דאמרי' שכל הבוכה בלילה, כוכבים ומזלות בוכים עמו, כ' המהרש"א ד"בכיי'" שלהם היינו שאינם מאירים כ"כ, וזה יותר בלילה.**

(טו) **כל המיצר לישראל נעשה ראש- פי' המהרש"א דזהו לכבוד ישראל, שלא יהיו**

דמה דאמרי' דברא מזכה אבא, אי"ז כמו דאמרי' לעיל, דמוטל בין ב' צדיקים, אלא שיש כח הרבה בבן לזכות את האב, ולכן אי"צ לשום סברא אחרת.

(ז) **ומפני מה לא מנו את יהויקים, משום דר' חייא וכו'- פי' היד רמה, דלא מנה יהויקים משום שקיבל מקצת עונשו בעוה"ז. ולשון רש"י הוא שנתכפר על שלא ניתן לקבורה, ויש לע' אם נח' בזה (דהיינו, אם ס"ל לרש"י שנתכפר לגמרי), ואין ברור מדברי הרמ"ה אם ס"ל שיש לו חלק בעוה"ב או לא (ורש"י משמע שיש לו). וע' בעין אליהו, שהק' דלמה לא עשה הקב"ה שיהי' כל הג' מלכים כן, שלא יהיו להם קבורה ושישרפו גלגלותם, ועי"ז יהי' להם חלק בעוה"ב. ותי' דשאני יהויקים, דאמרי' לעיל (קג.) שהי' לו דור של צדיקים, וא"כ מבואר שהוא לא החטיא בני דורו, שהרי לא למדו ממצעיו. וכיון שלא חטא אלא לנפשו, לכן עשה הקב"ה שלא הי' לו קבורה ושישרף גולגלתו, ומחמת זה יהי' לו חלק לעוה"ב. משא"כ המלכים אחרים שמנו המשנה, החטיאו את הרבים, ולכן לא עשה ד' שיהי' להם חלק לעוה"ב.**

(ח) **זאת ועוד אחרת, וכו'- פי' המהרש"א, דהב' עונשין שנענשו בו היו מדה כנגד מדה על ב' העבירות שעשה. א', מה שלא ניתן לקבורה, היינו משום שחתך שם על אמתו, וחטא בגופו, ולכן גופו לא ניתן לקבורה. ועל שאמר שאיננו צריכין לאורו, נענש שהושלך גופו לאור האש.**

(ט) **מאי בית נכתה, אשתו השקתה וכו'- כ' הבן יהודע, דבאמת כוונתו היתה לטובה, שראה ברוה"ק שעתידין ישראל לצאת לגלות, ויהיו נשותיהם שפחות לשמש אויבים, ויבוזו את ממונם, וחשב לעשות דבר זה לאשתו, שהיא מלכתא וכנגד כל ישראל, תשמש לאלו השרים הבאים מבבל, אולי בזה יספיק לבטל הגזירה מעל נשי ישראל בגלות. וגם הראם אוצרות של ממון, אולי זה יספיק לבטל גזרה של בוזו ממונם, אבל זה לא הי' רצון ד', ואדרבה, עי"ז נעשה תגבורת טפי להסטרא אחרא.**

(ל"ה), שאמרו אמת בתחלת דבורם, ארץ זבת חלב ודבש, וכו', לכך פעם ראשון נכתבה כסדר, דאז אמרו בפיהם מה שבאמת ראו בעיניהם. וע"ע במהרש"א שכ' דאם הי' ה"פ" קודם ה"ע" גם בסדר ראשון, הי' שייך לומר דכך הי' סדר של ירמי' בא"ב, אבל כיון שבסדר הראשון הי' ה"ע" קודם ה"פ", וכן סדרו דוד המלך בספר תהילים, אמרי' דסדרו כמו סדר שלנו, ורק הי' טעם שנשתנה בשאר הסדרים.

(ט) **מי מנאן- הק' הבאר שבע**, מ"ש דפריך הכא טפי מכל מנינים שמצינו במשניות. ותי' דשמא שאני האי מנין שהוא ענין שין יכולת ביד חכמים לומר מסברא ומשיקול דעתם, מי שיש לו חלק לעוה"ב ומי שאין לו, ואע"פ שלמדו כולם מקראי שאין להם חלק לעוה"ב, אינם אלא אסמכתא, דאל"כ לא הי' דורשי רשומות חולקים עליהם, ולכן שפיר פריך מי מנאן. ותי' דאנשי כנסת הגדולה מנאן, וידעו זה בנבואה.

(כ) **בקשו עוד למנות אחד, וכו'- ע' בבן יהודע**, שתמה בכל הסוגיא, איך תבא דיוקנו של אביו, ואש משמים, ובת קול, ולא השגיחו. וביאר דודאי ידעו דמעלה של שלמה הי' נשגב וגדולה מאד, וחלילה להם לחשוב עליו כזאת, למנותו עם אלה שאין להם חלק לעוה"ב. אך המה ראו שנכתב עליו שעשה רע בעיני ד', והגם דודאי ידעו שהוא משום שלא מיחה בנשיו, אך הם חשו מאיש שוגה ופתי, דלא דריש לקרא הכי, ויאמר מה בין שלמה ובין אלו שאין להם חלק. ולכן נתקנאו לכבודו, ודברו בו למנותו עמהם, כי ידעו ברוח קדשם דמשמים ילחמו בשבילו, ותתברר מעלתו ע"י שמים, ואז יסגרו פיהם של המדברים עליו תועה, וכך הי'. ולכן, אף לאחר שבא דמות דיוקנו של אביו, רצו שיהי' אות אחר, וכו', עד שיהי' נתפרסם לכל, ונתבטלה לזות שפתים על אותו צדיק.

(כא) **באה דמות דיוקנו של אביו, וכו'- פי' העין אליהו**, דאע"פ דאמרי' דאבא אינו מזכה ברא, אבל כבר הבאנו מש"כ תוס' בסוטה (י:), דע"י תפלה יכול האב לזכות לבנו, וע"כ בא דוד להתפלל בעד שלמה. אבל הם ס"ל דמ"מ

נכנעים לעם בזוי ושפל. עוד כ' העיון יעקב בגיטין (נו:), דאפשר דטעם הדבר הוא לפי שע"י שמיצר לישראל הם חוזרים למוטב, וכדאי דהקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשים כהמן כדי להחזירם למוטב. ולפי שהוא הגורם לטובת ישראל, ואין הקב"ה מקפח שכר כל ברי', לפיכך נותן לו שכרו בעוה"ז, שנעשה ראש. והבן יהודע פי' דאם לא הי' מלכות חשוב, הי' הורג כולם, אבל אם מלך חשוב הוא, הרי הוא חש על כבודו, ויש לו לחוש שיהי' נקרא מלכות קטיעא. וע"ע בקובץ הערות (ביאורי אגדות, י"ב, ג') שהביא ב' פשטים בזה. א) כדי להכניע לבן של ישראל, ולא יבטחו על עזרת שרי המלוכה, שהרי המיצר נעשה לראש. ב) דמי שרואה שונאו נתרומם, הרי צער גדול הוא לו, וא"כ, זה יהי' בחשבון של הצרות, וממילא מתמעטין הצרות שהיו צריכין להיות.

(טז) **לא אליכם כל עוברי דרך... מכאן לקובלנא מן התורה- פרש"י**, כשמודיע לאחרים צערו, צריך לומר להם לא תבא לך כשם שבאה אלי, ואין בזה משום נחוש. וכ' הברכת אברהם דמשמע דעיקר חי' של רש"י הוא דמותו לומר לו כן, אולם צ"ע מש"כ רש"י ש"צריך" לומר לו כן, למה צריך. וביאר דאולי הוא משום דבאמת יש צד שע"י שיאמר כן לחבירו, גם יהי' לו צד גורם, שיגרום לו כן [וצ"ע מהכ"ח], א"נ, להרגיע חבירו שמא חושש, ויהי' נפק"מ בזה אם יודע שחבירו אינו חושש, וצ"ע. ומש"כ רש"י בפ"י הב', להודיע צרה לרבים, כ' הברכ"א דמבואר במהרש"א דתועלת של זה הוא כדי שיתפללו עליו. ולפי"ז, למי שלא יתפלל, לא נאמר זה עליו.

(יז) **וכי משוא פנים יש בדבר- פרש"י בב' אופנים**, א', למה לא יהפכו כסדום, ב', למה בסדום הקב"ה עצמו המטיר עליהם, וכאן הי' ע"י שליח. עוד פי' היד רמה, דכמו דבסדום לא נשאר מהם שריד ופליט, כן הי' צריך להיות בישראל.

(יח) **בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם- כ' העיון יעקב**, והא דבאל"ף ב"ת ראשון הוא כסדר, י"ל ע"פ מה דאי' בסוטה

לא מהני, דתפלה כזה לא מהני אא"כ דוד הי'
חי, אבל לאחר שמת, לא מהני תפלתו בשביל
שלמה.

כב) באה אש מן השמים- כ' המהרש"א דהיינו
משום דע"י שלמה ותפלתו ירדה אש מן
השמים ואכלה העולה והזבחים, ואותו אש
אכלה ספסליהם, ומ"מ לא השגיחו בו.
והוסיף העיון יעקב, דמה שלא השגיחו בו,
היינו משום דאף דמצוה הוא, מ"מ הרי
עבירה מכבה מצוה.

כג) חזית איש מהיר במלאכתו, וכו'- פי' העיון
יעקב, שעשה המקדש, וזיכה הרבים עי"ז,
שלא לן עם אדם עון, שהקרבות מכפרין,
והמזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו,
וא"כ ע"כ כל מי שאמר שלמה חטא אינו אלא
טועה.

כד) דורשי רשומות היו אומרים כולן באין
לעוה"ב- כ' המרגליות הים, לא אמרו שיש
להם חלק לעוה"ב, דלא פליגי על מתני', אלא
כוונתו לומר דלא לקחו חלק ונחלה ככל
ישראל שיש להם חלק לעוה"ב, אלא לקח
כ"א כפי מה שזכה [וצ"ע]. אולם ע' ביד רמה
(ריש קה.) שכ' דקיי"ל כתנא דידן, וא"כ
לדידי' ודאי פליגי. ולגבי מש"כ הרמ"ה
דקיי"ל כתנא דידן, אבל בפיה"מ להרמב"ם
בהמשך פרקין, שכ' דכל דבר מחלוקת שאינו
בא לידי מעשה, אלא שהוא אמונת דבר
בלבד, אין צד לפסוק כא' מהן.